

УДК 37. 013

Т. М. ТЮЛЬПА (канд. пед. наук, доц.), Ю. О. КРАВЧЕНКО (магістрант)
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті теоретично обґрунтовано проблеми соціалізації майбутніх соціальних педагогів в умовах сучасного українського соціуму. Проаналізовано систему ціннісних орієнтацій студентства як умова адаптації майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності. Розглянуто соціокультурне середовище вищого навчального закладу та вплив освіти на формування цінностей сучасної студентської молоді.

Ключові слова: адаптація, соціокультурне середовище, студентська молодь, соціалізація, соціальний педагог, професійна діяльність, ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Молодь завжди посідала особливе місце у суспільстві. Як відомо, молоде покоління є найбільш мобільним, енергійним та перспективним прошарком населення. Майбутній розвиток України повною мірою залежить від успіху тих, хто завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Соціальне самопочуття молоді є одним з головних показників розвитку суспільства. Для того щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати її проблеми. Серед них є традиційні – кохання, дружба, пошуки сенсу життя, створення сім'ї тощо. Вирішення багатьох проблем залежить від факторів соціального життя. Не менш актуальними є здоров'я, освіта молоді, спілкування її з дорослими й однолітками.

В умовах зміни соціальних уявлень соціокультурне середовище вищого навчального закладу виконує стабілізуючу функцію і сприяє адаптації студентів до нових життєвих умов, розвиває соціальну активність, формує готовність до самовизначення. Доцільно зазначити, що результатом соціалізації студента є: вироблення і трансформація власної системи поглядів на життя та ціннісні орієнтації, формування життєвого ідеалу; засвоєння культури людських взаємин і соціально-професійних функцій; формування індивідуального стилю навчально-професійної діяльності та власної моделі моральної поведінки; опанування професійною діяльністю та формами ділового і міжособистісного спілкування. Студенти, які успішно соціалізуються, мають добре виражену соціальну спрямованість, активно прагнуть до самовизначення і самореалізації у навчанні і житті, уміють продуктивно адаптуватися у навколишньому соціумі. При цьому успішність соціалізації пов'язана не лише з наявністю у студентів зазначених якостей, але й з реальними діями, в яких ці якості втілюються, тому у студентів виникає відповідне ставлення до соціальних фактів і до навколишнього світу. Вибірковість у сприйнятті та оцінці цих фактів і подій складає суб'єктність: студент починає активно, вибірково і цілеспрямовано взаємодіяти із середовищем, проявляти себе, свій духовний та фізичний потенціал, тобто відбувається соціальне становлення особистості студента [4, с.54-60].

З метою оцінювання та корекції відповідності рівня соціального становлення, щоб контролювати молодь і керувати нею, необхідно постійно тримати її в дослідницькому полі зору. Отже, вибір теми даної роботи є досить актуальним на сьогодні і дослідження даної проблеми допоможе майбутнім соціальним педагогам правильно використати свої знання, уміння та навички в процесі їх професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студентство як соціальну групу вивчали С. Вітвицька, А. Власенко, І. Зимняя, В. Лісовський, Л. Сокурянська та інші. Проблемам соціалізації студентської молоді приділяли увагу Б. Ананьєв, О. Безпалько, С. Савченко та інші. Проблеми соціальної адаптації студентів розкривали науковці Л. Зданевич, В. Сорочинська, С. Шашенко та інші. Ми опираємося на положення, обґрунтовані О. Безпалько

[1, с.38-39], яка визначає соціалізацію як процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням та відтворенням культури суспільства внаслідок взаємодії людини зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх її вікових етапах [1, с.40-41]. Учені зазначають, що протягом періоду навчання відбуваються зміни у світогляді студента, його ставленні до оточуючих, у відношенні із суспільством та його соціальними інститутами. С.Ареф'єва вважає: "В силу того, що професійна адаптація є заключний етап оволодіння професією, критерії адаптованості є одночасно і критеріями успішності всього цього процесу". Так критеріями для оцінки професійної адаптованості можуть виступити:

- ставлення до виконуваної роботи;
- самооцінка ступеня освоєння специфіки роботи;
- установка на продовження роботи за фахом у майбутньому;
- оцінка керівником: якості роботи, дотримання термінів виконання роботи, рівня складності роботи, рівня самостійності майбутнього фахівця;
- структура ділових якостей;
- оцінка керівником перспективності молодого фахівця;
- наявність заохочень.

Розгляд даних позицій дає можливість стверджувати, що проблема адаптації майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в умовах соціокультурного простору вищого навчального закладу найбільш ефективно вирішуватиметься саме [2, 47-49].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена означена стаття. Аналіз робіт присвячених даній проблем, довів її вагомість і актуальність, оскільки на процес адаптації до професійної діяльності впливає безліч факторів: ціннісні орієнтації, мотив вибору професії, соціокультурне середовище вищого навчального закладу і т.д. Однією з проблем сучасності є те, що отримання диплому про вищу освіту є необхідним елементом для успішної реалізації себе, як соціального суб'єкта, отже, можна сказати, що освіта для української молоді втрачає свою цінність. Все частіше можна спостерігати таку картину, що молодь вступає у вищі навчальні заклади не для здобуття знань, а лише щоб отримати диплом. А.Й.Капська, характеризуючи професійну компетентність соціального працівника, зіставляє теоретичну і практичну моделі професіоналізму [3, с. 7-19]. Водночас аналіз розглянутих способів організації практичного навчання студентів – соціальних педагогів показав, що рівень їх професійної адаптації є низьким, тому є необхідність досліджувати питання, що стосуються саме соціокультурного середовища вищого навчального закладу, ціннісних орієнтацій сучасного студентства, їх вплив на мотивацію до успіху, адже все це має значний вплив на професійну адаптацію студентів після закінчення вищого навчального закладу.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення індивідуальної системи цінностей студентів для кращого розуміння його дій і вчинків, та мотивації успіху у випускників; **аналіз** рівня професійної адаптації майбутніх соціальних педагогів в умовах соціокультурного простору вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне становлення спеціаліста — довготривалий процес, який починається від обрання професії до перших років самостійної праці. Всі етапи, що проходить майбутній фахівець, є важливими. Однак сам факт початку професійної діяльності має фундаментальне значення для нього, а аналіз системи його дій і поведінки виступає достатньо обґрунтованим критерієм для оцінки рівня професійної підготовки.

Найважливішою характеристикою діяльності випускника вищого навчального закладу є його професійна адаптація. Глибина й всебічне її вивчення дозволить уникнути таких негативних явищ, якими є нестабільність кадрів, їх текучість, повільне зростання професійної майстерності молодого спеціаліста, конформізм і негативний стиль його діяльності. Як відомо, цінності – це загальноприйняті уявлення людей щодо мети і шляхів їх досягнення. Ціннісні орієнтації студентів формують установку суб'єкта діяльності, що в значній мірі зумовлює спрямованість соціальної поведінки індивіда в своїй повсякденній

діяльності. Ціннісні орієнтації особистості не лише визначають мотивацію індивідуальної поведінки, але й складають світогляд людини. Вони формуються у молоді в процесі виховання і навчання. Тому соціокультурне середовище вищого навчального закладу повинне відповідати всім вимогам, оскільки воно впливає на професійну адаптацію соціальних педагогів. [2, с. 49].

Нинішня система підготовки фахівців з вищою освітою має певні недоліки, а саме: відсутність систематичної роботи студентів протягом навчального семестру; низький рівень активності студентів і відсутність елементів змагання в навчальних досягненнях; можливість необ'єктивного оцінювання знань студентів; значні затрати бюджетних коштів і часу на проведення екзаменаційної сесії; відсутність гнучкості в системі підготовки фахівців; недостатній рівень адаптації випускників ВНЗ до швидкозмінних вимог світового ринку праці; низька мобільність студентів щодо зміни напрямів підготовки, спеціальностей та ВНЗ; недостатня можливість вибору студентом навчальних дисциплін. Для подолання недоліків традиційної системи підготовки фахівців впроваджується кредитно-модульна система, що передбачає: відхід від традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік – навчальний курс»; раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі і перевірка якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля; перевірку якості підготовки студентів до кожного лабораторного, практичного чи семінарського заняття; використання більш широкої шкали оцінки знань; вирішальний вплив суми балів, одержаних протягом семестру, на підсумкову оцінку з навчальної дисципліни; стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру і підвищення якості їх знань; підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів; впровадження здорової конкуренції в навчанні; виявлення та розвиток творчих здібностей студентів. Одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації системи вищої освіти України є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог. Досліджуючи процес адаптації молодого соціального педагога, необхідно виявити позитивні й негативні фактори, які впливають на його формування, ріст професійної майстерності; з'ясувати можливі шляхи скорочення термінів адаптації та знайти сильні й слабкі сторони в підготовці випускника вищого навчального закладу з метою їх вивчення. Для виявлення рівня сформованості ціннісних орієнтацій студентам було запропоновано методика «Морфологічний тест життєвих цінностей», який включав такі критерії, як сім'я, самовдосконалення, здоров'я, професія. Для визначення рівня мотивації до успіху використали тест-опитувальник «Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху» Т. Елерса. Студентам була запропонована методика «Що тебе спонукало до вибору професії?».

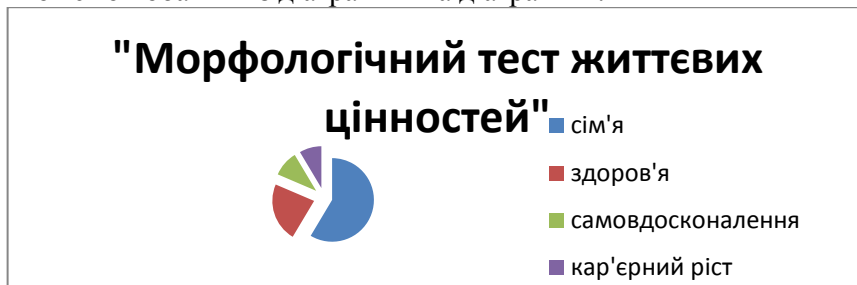
Результати констатуючого експерименту показали, що сучасна молодь ставить у своїх індивідуальних цінностях на перше місце сім'ю, здоров'я, що впливатиме на їх професійну адаптацію. Експериментальне дослідження виявило мотиви вибору професії соціального педагога, насамперед це вибір батьків, тому більшість випускників думають про отримання другої вищої освіти вже за іншою спеціальністю. Нами було виявлено, що на професійне становлення майбутніх соціальних педагогів великий вплив має соціокультурне середовище, а саме чи задоволені студенти середовищем вищого навчального закладу, де навчаються студенти, чи задоволені вони матеріально-технічною базою вуза, чи використовується індивідуальний підхід до навчання студентів, чи достатньо вони отримують практичних навичок роботи. На основі цього була розроблена корекційна програма «Адаптація майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в умовах соціокультурного простору вищого навчального закладу», яка включає: 1) тренінгова програма з елементами завдань які сприяли підготовці майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності «Професійний та особистісний розвиток педагога»; 2) соціально-педагогічний тренінг-заняття «Майстерня успіху», що спрямований на формування успіху майбутніх випускників у своїй професійній діяльності; 3) тренінгові заняття «Як бути успішним керівником»; 4) круглий стіл з елементами тренінгу «Ціннісні орієнтації студентської молоді».

В ході реалізації програми «Адаптація майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в умовах соціокультурного простору вищого навчального закладу» ми фіксували будь-які зауваження стосовно змін в поведінці студентів, їх розвитку, емоційних реакцій,

ставлення до експериментальних впливів, виявили недоліки та складнощі в організації педагогічного процесу.

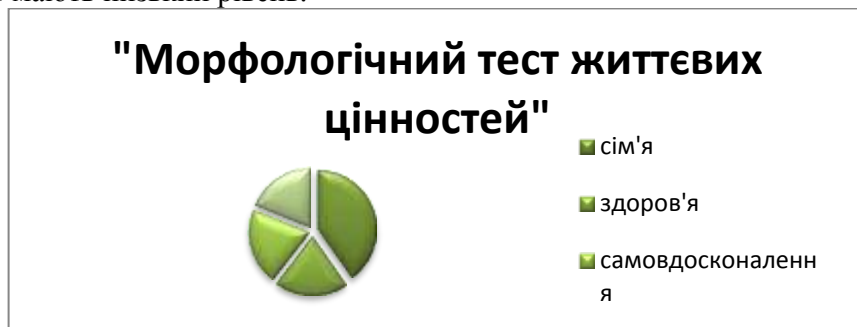
Дослідження показало позитивну динаміку у відношенні студентів до кар'єрного росту та успіху у своїй професійній діяльності.

Отже можна сказати, що наша корекційна програма є ефективною у застосуванні і приносить позитивні результати, які сприяють підвищенню рівня професійної адаптації майбутніх соціальних педагогів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу. Це ми можемо побачити з діаграми 1 та діаграми 2.

Діаграма 1.

З діаграми 1 бачимо, що найважливіші цінності студентів зі спеціальності соціальна педагогіка це сім'я – високий рівень, здоров'я, - середній рівень, самовдосконалення і кар'єрний ріст мають низький рівень.

Діаграма 2.

Діаграма 2 дає нам результати після впровадження корекційної програми «Адаптація майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в умовах соціокультурного простору вищого навчального закладу», де видно, що результати нашого дослідження покращилися, і такі показники як кар'єрний ріст та самовдосконалення виходять на середній рівень.

Висновки за результатами дослідження. Підготовка фахівців для соціальної і соціально-педагогічної роботи в нашій країні як ми бачимо має певні проблеми. Перш за все вимагає серйозного вдосконалення технологія підготовки майбутніх фахівців; вищі учбові заклади потребують серйозної державної підтримки в плані фінансової допомоги, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, активізації процесів підготовки професорсько-викладацького складу як у країні так і за рубежом. Гострою є проблема підготовки підручників, посібників з соціальної і соціально-педагогічної роботи, пакетів навчально-методичної документації.

Для того, щоб зберегти віру в свою професію, її функціонування у світі, що змінюється, професія соціальний педагог і соціальний працівник повинна бути на передовій лінії фронту соціального розвитку, акцентуючи свою діяльність на створенні оптимальних умов для самореалізації кожної людини. Наша корекційна програма була спрямована на вирішення проблеми адаптації майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в умовах соціокультурного простору вищого навчального закладу, після її впровадження ми бачимо, що зміни відбулися і принесли нам певні результати.

Молодь потребує: забезпечення матеріальних потреб для свого розвитку та продовження свого роду; важливою є можливість працювати за спеціальністю з достойною винагородою за працю.

Перспективи дослідження. У подальшому результати дослідження основні твердження та методичні рекомендації можна використовувати у навчально-виховному [процесі](#) як засіб його вдосконалення в плані професійної адаптації майбутніх соціальних педагогів та мотивацію до успіху в своїй професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. Артимонова Т. Архітектоніка цінностей сучасної української молоді та студентів / Т. Артимонова // Соціальний педагог. – 2010. - №9. – С. 38-42.
2. Гайдаш В. Ш. Світ цінностей у сучасному суспільстві / В. Ш Гайдаш // Соціальний педагог. – 2011. - №11. – С. 47-49.
3. Капська А.Й. Соціальна педагогіка: підручник. / за редакцією А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. –7-86.
4. Коваліско Н. Життєві стратегії студентської молоді / Н. Коваліско // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. - №10. – С. 54-60.
5. Половка Н. Молодим куди у нас дорога? / Н. Половка // Соціальний педагог. – 2011. - №5. – С. 33-34.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012.

Т. М. Тюльпа, Ю. А. Кравченко. Проблемы адаптации будущих социальных педагогов к профессиональной деятельности в условиях социокультурной среды высшего учебного заведения.

В статье теоретически обоснованы проблемы социализации будущих социальных педагогов в условиях современного украинского социума. Проанализирована система ценностных ориентаций студенчества как условие адаптации будущих социальных педагогов к профессиональной деятельности. Рассмотрены социокультурная среда вуза и влияние образования на формирование ценностей современной студенческой молодежи.

Ключевые слова: *адаптация, социокультурная среда, студенческая молодежь, социализация, социальный педагог, профессиональная деятельность, ценностные ориентации.*

T. Tul'pa, Yu. Kravchenko. Problems of Adaptation of Future Social Workers for Professional Careers in Terms of Socio-Cultural Environment of Higher Educational Establishments.

The article theoretically grounded the problems of socialization of future social workers in the modern Ukrainian society. The system of values of students as a condition of future social workers' adaptation to the profession is analyzed.

Keywords: *adaptation, socio-cultural environment, students, youth, socialization, social worker, professional activities, value orientations.*